

En annan sida av verkligheten – men knappast hela

Lilian Öhrström. **Sex lögn
ner och terapi. Verkligheten
bakom vår tids häxproces-
ser.** 303 sidor. Stockholm:
Norstedts, 1996. Pris ca 250 kr.
ISBN 91-1-952211-8.

*Recensent: docent Kari
Ormstad, specialist i rättsme-
dicin, rättsmedicinalverkets
rättsmedicinska avdelning,
Stockholm.*

Efter de senaste tio årens plötsligt upptända och intensiva engagemang i problematiken sexuella övergrepp mot barn är debattklimatet nu inne i en fas av motreaktion, tvivel och kritik. Dylika sinuskurvor är välbekanta i kybernetiken, och odämpade utslag åt båda håll är något man får räkna med innan en sansad och på kunskap och erfarenhet baserad inställning etableras.

Viktigt debattinlägg

Den föreliggande boken är ett viktigt debattinlägg och syftar till att rikta uppmärksamheten mot orimligheter och avarter inom utredningsförfarandet vid misstänkt sexuellt övergrepp. Själv blir jag emellertid skeptisk när någon annonserar att det de har att säga representerar den ultimata sanningen, i motsats till vad de flesta andra sysslar med. Trots att författaren använder ordet »verkligheten» i bokens titel rundar hon av det sista kapitlet med att utropa att den största lögnen är att tro att vi agerar utifrån sann kunskap. Således är det oklart om även Öhrström anser att mycket ännu är okänt, annat missförstått och ytterligare annat ännu ej upptäckt, eller om läsarna skall tro att hennes version är den slutgiltiga, genom att hon har fått tillgång till all relevant information och varken har missuppfattat eller tillrättalagt någon enda detalj för att främja sitt syfte.

Anammar passande expertåsikter

Det är ägnat att förvåna att Öhrström så villigt accepterar som sanning den version av händelseförlopp som presenteras för henne av personer som hon nyss på flera sidor beskrivit som mytomana, psykiskt sjuka och opportunistiska. Öhrström kliver gärna in i sina

personers psyken och refererar vad de tänkt, känt och önskat i olika lägen. Rimligen kan hon inte ha annat än deras egna ord för detta.

Likaså är hon mycket snabb att utan motföreställningar anamma den expertåsikt som stödjer hennes syn. I flera fall redovisas först en rättsmedicinsk tolkning som underbygger misstanken om övergrepp, varefter denna karaktäriseras som avfärdad och undanrörd av annan (klinisk) medicinsk expertis som gjort en annan tolkning – på grundval av annat material eller efter att ha fått andra frågor än vad den första läkaren fick. Hur kan Öhrström så säkert veta vem som hade rätt? Hur kan någon av oss det? Vad skulle skett om experterna utfrågats i omvänd ordning?

På sidan 291 läser jag t ex följande: »En ledande expert har tillbakavisat att analsprickor kan ha orsakats av sexuellt övergrepp. Sannolikt har de orsakats av hård avföring.» Hur ser man skillnad? På sidan 164 framförs påståendet att »hymnen kan saknas helt». Ett nyfött flickebarn med slida men utan hymen har såvitt mig beaktat aldrig skådats. Dessutom saknas inte hymen hos vuxna kvinnor heller, inte ens hos flerbarnsmödrar. Dess kultstatus som guldstandard för sexuell erfarenhet borde snarast undanröjas – sånt som händer i vulva (och en hel del annat) är också sex, och om det är påtvingat, också övergrepp, oavsett hymens utseende.

På sidan 252 refereras t ex att en flicka befunnits vara oskuld vid 17 års ålder, varefter man konkluderar att fadern inte kan ha utsatt henne för sexuellt övergrepp. Hur kan man veta att inget annat än penetrerande vaginalsamlag ägt rum? På sidan 82 refereras ett fall där en flicka som liten uppges ha fallit och slagit sig på ett köksskåp och därvid fått en skada i slidan. Hur skall detta ha gått till om vulva och hymen vid akutundersökningen var helt oskadade?

Jämför med häxprocesser

Visst kan man hitta skrämmande likheter mellan medeltidens häxprocesser och de värsta avarterna av de i sig vällovliga engagemangen runt sexövergrepp mot barn. Skillnaden är emellertid att häxor ald-

rig har funnits medan det är ett ovedersägligt faktum att barn i alla tider har blivit och blir utsatta för sexuella övergrepp.

Lilian Öhrström påpekar med all rätt att samhället, ställt inför okända och skrämmande företeelser, löper risk att tappa perspektivet och markkontakten om vi inte känner till historien, den klassiska litteraturen och myterna. Allmänmänskliga svagheter, böjelser, drifter och konflikter är tidlösa; de tar sig bara olika uttryck i olika tidsepoker. Med fog påpekar hon även vikten av att inte tappa perspektivet på det rimliga och praktiskt möjliga – i vissa av scenarierna hon refererar från olika delar av världen har formliga epidemier av misstänkta sexövergrepp utöver all rimlig proportion misstänkts och utretts.

Ta lärdom av misstagen!

I många stycken delar jag Öhrströms åsikter om att man – förhoppningsvis i bästa välmening och under inflytande av starkt patos – tappat distansen och den intellektuella skärpan, dragit obefogade slutsatser och givit upphov till lidande av samma dignitet som man avsåg att stävja.

Att i efterhand, när stora mängder information är insamlade och svårbegripliga beteenden och fenomen fått sin naturliga förklaring, hovera över att man i akutfasen hamnat i missförstånd och misstag är emellertid att göra det lite enkelt för sig. Skulle samma anklagande efterklokhet tillämpas i klinisk medicin, i miljö- och samhällsbyggnad, skulle vi inte få göra annat än förebrå våra föregångare.

Vad som nu måste göras är att samla och utvärdera de erfarenheter som vunnits, ta lärdom av misstagen och vidareutveckla de goda rutinerna. Sakens allvar förtjänar det, och det vore illa om pendeln skulle slå helt tillbaka till det tystnadens mörker som rådde innan sexövergreppen mot barn började uppmärksammas. Åter till förnekelse och bagatellisering vill väl ingen seriös människa.

Däremot tycker jag Öhrström är orättvis när hon hudflänger »det internationella expertetablissemang som lärt ut att man aldrig skall ifrågasätta sin egen expertkunskap». Dylik självbelåtenhet och dylik

ovilja att inse skillnaden mellan sin egen övertygelse och sanningen torde förhoppningsvis inte vara utmärkande för vår tids intellektuella klimat, inte ens i journalistkretsar. •

Bokanmälningar i Läkartidningen – syfte och urval

Syftet med Läkartidningens bokanmälningar är att läsarna skall få ett välgrundat omdöme om ny litteratur som intresserar en medicinskt kunnig läsekrets. Böcker som är av intresse för många läkare eller som är pionjärverk på områden i snabb förnyelse prioriteras.

Bokspalterna är inte rätt plats för personlig polemik mot bokförfattarens åsikter – debattinlägg om böcker placeras på debattplats.

För att avgöra om en bok är värd att skaffa eller läsa behöver läsarna besked om t ex

- vetenskaplig kvalitet, aktualitet och praktisk användbarhet i svensk miljö (i arbetet på klinik eller vårdcentral, som uppslagsverk, för grund-, vidare- och efterutbildning);
- hur väl boken uppfyller målgruppernas behov, även pedagogiskt;
- bokens värde i förhållande till andra i Sverige spridda (eller helt nya) arbeten i samma ämne.

Läkartidningens redaktion väljer böcker för anmälan samt recensenter, men vi välkomnar förslag om utländska böcker som bör anmälas därför att de är av stort intresse för vår breda läsekrets.

Skriv inte anmälan spontant utan att du fått klarsignal från bokredaktionen. Risken för dubbelarbete är annars stor.